

דבר ה' זו הלכה (שבת קל"ח): הלכה שבועית בנושאים אקטואליים

סכין שנחתך בה חריף חלבי או בשרי האם נאסרת. מקורות והערות

1. המגן אברהם בהלכות פסח (או"ח סי' תנא ס"ק לא) כתב שמאחר ובדבר חריף אין היתר של נותן טעם בר נותן טעם, "עושין שלא כדין- שלפעמים חותכים זנגביל בסכין של בשר ודכין אותו במדוכה ונמצא המדוכה בלוע מבשר, ואחר כך דכין בתוכו בשמים ואוכלים בחלב, לכן יש להזהר שלא לחתוך הזנגביל רק בסכין חדש".

כלומר, לשיטתו דבר החריף שבלע מכלי בשרי (או חלבי) מבליע א כל מה שבלע בכלי אחר, לכן במדוכה (שהיא הכלי השני) יש טעם ראשון של בשר, כי כל הטעם שהיה בבשר עבר דרך הסכין לדבר החריף וכל הטעם שהיה בו עבר לכלי השני.

כדבריו פסק בחכמת אדם (כלל מט סע' י) שכתב, "מדוכה שדכין בה זנגביל ושום וכיוצא בו מדברים החריפים שחתכו אותם בסכין של בשר, הרי נעשה המדוכה של בשר דעל ידי דוחקא וחורפא בלע. ואסור לדוך בו דברים חריפים לאכלם בחלב כיון דלא שייך נותן טעם בר נותן טעם בחריף ובדיעבד צריך עיון..."

ואם חתך דברים חריפים בסכין של חלב וחזר ודך אותם במדוכה זה, הרי נבלע בו בשר וחלב וצריך להגעילו וכן הדין במדוך של נכרים במקום שדכין בו דברים חריפים הנחתכים בסכין של איסור".

גם המשנה ברורה (סי' תנא ס"ק צ) פסק את דברי המגן אברהם להלכה.

המחצית השקל (או"ח סי' תנא על מג"א שם) הביא את דברי האבן העוזר (ראה לקמן ס"ק קלה) וכתב שראיתו מדברי הש"ך נכונה והוסיף שכך מוכח גם מהפרי חדש (סי' קכב ס"ק ב).

אלא שכתב עוד שבנקודות הכסף על הש"ך (שם) כתב בנו של הש"ך לחלוק על אביו והצריך שהכלי יהיה אינו בן יומו מבליעת הדבר החריף ואז מותר.

ובסיום דבריו כתב המחצית השקל שיש סברה להחמיר כדעת המגן אברהם ובנו של הש"ך, לפי שכמו שאנו אומרים שבכוחו של דבר חריף לבלוע את כל הטעם שבכלי, כך יש בכוחו להבליע את כל הטעם שבלוע בו. שהרי קיימא לן (רמ"א סי' קה סע' יב) שאין מליחה לכלים להפליט, לדוגמא אם מונח דבר מלוח פרווה בכלי בשרי, אינו נעשה בשרי. מאידך, כלי שאינו מנוקב שמלח בו בשר, נאסר (סי' סט סע' טז). מוכח שלהבליע יותר קל מלהפליט, לכן אם חריף מפליט (כלומר בולע אל תוכו) את כל הטעם מהכלי הראשון, ודאי שהוא גם מבליע (כלומר פולט את כל הטעם שיש בו) אל הכלי השני.

ובשו"ת בית שלמה (יו"ד סי' קסח) העלה להחמיר כדברי המגן אברהם.

2. האבן העוזר (מובא באוצר מפרשים לשו"ע סי' צו ש"ך ס"ק יז) חלק על המגן אברהם וביאר שבמקרה כזה יש היתר של 'נותן טעם בר נותן טעם'. וזהו סיכום וביאור דבריו:

א. מקור הדין שבדבר חריף לא אומרים 'נותן טעם בר נותן טעם' הוא מדברי ספר התרומה (סי' ס) שלמד זאת מרש"י (חולין קיבא א ד"ה קישות) שהקשה על דברי הגמרא, שאמרה שצנון שחתכו בסכין של בשר אסור לאוכלו בכותח, וקשה הרי זה 'נותן טעם בר נותן טעם?' ותייץ רש"י שמאחר וצנון הוא חריף הרי הוא בולע יותר ולכן אין בו 'נותן טעם בר נותן טעם' (וכפי שבואר לעיל בהרחבה).

ב. מבאר האבן העוזר- היתר 'נותן טעם בר נותן טעם', משמעותו היא שמהטעם הראשון נכנס מעט אל הכלי, ומהכלי יוצא מעט טעם אל המאכל השני, לכן הטעם נקלש ומתמעט. אבל דבר חריף בולע את כל מה שבכלי, לכן בדבר חריף אין היתר של 'נותן טעם בר נותן טעם'. שהרי כל הטעם שהכלי בלע מהמאכל הראשון יצא אל החריף וכאילו החריף בלע מן הטעם הראשון.

ג. ממילא כאשר בלע החריף מסכין בשרית ואחר כך נחתך בסכין חלבית, יש היתר של 'נותן טעם בר נותן טעם'- טעם ראשון החריף והכלי שבולע ממנו הוא טעם שני. לפי שרק לגבי הבליעה של החריף אנו אומרים שהוא בולע את כל הטעם שבכלי, אבל לגבי פליטת החריף איננו אומרים שהוא פולט את כל הטעם שבו, אלא רק מעט וממילא יש כאן נותן טעם בר נותן טעם.

ד. ראייה לעקרון זה (שחריף בולע הכל ולא פולט הכל) מביא האבן העוזר מהגמרא בחולין (קיא ב) שם למדנו שדגים שהתבשלו בקדרה בשרית מותר לאכלם בחלב. ומהגמרא משמע שאפילו אם הבשר בושל עם דבר חריף מותר, שהרי הגמרא לא חלקה בין כלים שונים וכתבה 'סתם' קדרה בשרית, בכל אופן שהוא, אפילו אם בשלו בה קודם לכן חריף, ועכשיו בשלו בה דגים מותר לאכלם בכותח. מוכח שדבר חריף לא פולט את כל טעמו לכלי.

ה. ביאור זה מיישב את דברי הש"ך (סי' קכב ס"ק ב) שכתב שסיר שבשלו בו בשר ואחר כך בתוך 24 שעות בשלו בו חריף ואחרי זה בשלו בו חלבי (בתוך 24 שעות לבישול החריף ואחרי 24 שעות מבישול הבשר), מותר. וקשה, למה מותר הרי הוא בן יומו מבישול החריף? אלא מבאר האבן העוזר שודאי שהחריף לא מבליע את כל הטעם שיש בו אל הכלי ולכן החלב מותר כי זה נותן טעם בר נותן טעם.

[עד כאן ביאור וסיכום דברי האבן העוזר].

גם החוות דעת (סי' צו ביאורים ס"ק ו) פסק כדברי האבן העוזר, וכתב שלעניין הדין כיון יפה, אך לא צריך את כל ראיותיו לפי שבכל מקרה דברי המגן אברהם תמוהים מחמת שאין טעם בלוע יוצא בלי רוטב.

ובפרי מגדים (או"ח סי' תמז משבצות זהב ס"ק יג) הסתפק במקרה שחתך בסכין חמץ דבר חריף ואחר כך חתכו בסכין של פסח האם נאסרה הסכין של פסח. צדדי הספק שלו הם האם בלוע לא יוצא בלי רוטב, או שמא לחריפות ודוחק יחד יש כח גדול יותר ומוציא את הטעם הבלוע אפילו בלי רוטב.

ובתוך דיונו כתב, "ולפי זה צנון בסכין בשר ואחר כך בסכין חלב אין נאסר סכין חלב", אך השאיר את הדבר בצריך עיון. אך למעשה העלה להקל בדבר שכן באשל אברהם (שם ס"ק לג) כתב "דאם חתך בסכין חמץ צנון וקרין בפסח דנאסר הצנון והקרין, ואחר כך חתך הצנון וקרין בסכין פסח, לא אמרין דמבליע בלוע מאוכל בלא רוטב לסכין פסח על ידי דוחקא וחרוף". ולא כתב שדין זה צריך עיון או שהוא בספק, אלא הכריע בשתיקה ומשמע שכך דעתו להלכה.

ואם נאמר כשיטה זו, נוכל לבאר את דברי השו"ע ורמ"א (בשם שבלי הלקט סי' צו סע' ד) שכתבו, "מי לימוניש שמביאים הגוים וכן חתיכות דג מליח שמביאים הגוים בחביות מותרים. מפני שמביאים הרבה ביחד ואף אם נאסרו מקצתן שנחתכו בראשונה עם סכין של גוים כבר נתבטלו באחרים הנחתכים אחר כך שאינן נאסרין כי כבר נתבטלו טעם הסכין בראשונים ולכן כולם מותרים".

והקשה השל"ה הקדוש (שער האותיות אות ק כלל סא ד"ה והביא) למה לא נאמר 'חתיכה נעשית נבלה' והסכין נאסרת בחזרה מן הנחתך בה וכך אין פה היתר לעולם?

ותירץ הגר"י אייבשיץ במטה יונתן (אוצר מפרשים על שו"ע סי' צו סע' ד), "יש לומר דלא אמרין בחורפא דצנון רק מבליע או מפליט, אבל מפליט ומבליע כאחת לא אמרין, ואם כן אם נאסרו הנחתכים שוב אין לו כח להבליע בסכין, ואם כן שפיר יש לפסוק כפסק השו"ע". מתבאר מדבריו שני דברים, ראשית שהוא סובר כאבן העוזר. שנית שעל פי דבריו אפשר לומר שאף השו"ע ורמ"א סוברים כך [אולם זה לא מוכרח שכן יתכן ויש עוד תירוצים לקושיית השל"ה].

וביד יהודה (פירוש הארוך סי' צו ס"ק כח) העלה גם הוא להקל כדבריהם מטעם שאין בלוע יוצא בלי רוטב. אלא שהוסיף שם שבמקרה שהסכין הראשון אינו נקי יש להחמיר, שהרי אין כאן נותן טעם בר נותן טעם, כי הדבר החרוף קיבל טעם מן הממשות ולא מהכלי.

ובשו"ת מהרש"ג (ח"ג סי' לט) הביא כמה טעמים להקל כדבריהם:

א. בגמרא מצינו רק שדוחק וחרפות מועיל להבליע בדבר החרוף, אך לא מצאנו בשום מקום שדוחק מועיל לפלוט את הטעם שבלוע בחרוף ולהוציאו לדבר אחר, ואפשר לומר שאין כח לדוחק וחרפות להוציא את הטעם הבלוע בחרוף.

ב. מהאחר והאיסור עצמו אינו דבר חריף לא יכול לאסור, לפי שהכלל אומר 'שאין הנאסר יכול לאסור אלא במקום שהאיסור עצמו יכול לילך שם'. ביאור הדברים, הבשר (שבלוע בסכין הראשונה שבה חתכו את הדבר החרוף, שהוא האוסר במקרה זה) אינו דבר חריף לכן מתקיים בו דין נותן טעם בר נותן טעם. לכן, למרות שהדבר החרוף קיבל טעם בשר, אינו יכול להעביר את הטעם הזה לכלי אחר, כי יש כלל שאומר שדבר שנאסר מדבר אחר לא יכול לאסור יותר ממה שהדבר הראשון היה אוסר.

ג. כלי לא נאסר כלל מבליעה בלי רוטב.

ד. מאחר ומדובר בבליעה של כלי ממאכל, והרי לא אוכלים את הכלי עצמו, אלא דבר שיחתך בו או יבושל בו, יש להקל שהרי בכל מקרה יהיה כאן 'נותן טעם בר נותן טעם'.

3. כתב החכמת אדם (כלל נו סע' ב) "ונראה לי דאם חתך עליו הרינ"ג ואוגרקעס חמוצים אפילו דיעבד אסור דדוחקא דסכינא וחורפא דמליח מפליט מן הכלי על כל פנים במקום החתך. ואף ששמעתי שמקילין בזה שאומרים דזה לא הוי דוחקא לא נראה לי כלל (שהרי בחולין גבי סכין ששחט בו אמרינן גם כן אגב דוחקא ע"ש ואף שאינו אלא חתך)".
וכדעתו פסק גם הגר"ש קלוגר בשו"ת טוב טעם ודעת (תליתאי סי' רטו)
לעומתם, בשו"ת ספר יהושע (פסקים וכתבים סי' קכב הובא בדרכי תשובה סי' צו ס"ק לז) הקל בזה ודעתו שאין הדוחק של הסכין מגיע לכלי עליו חותכים ולכן כלי זה לא מבליע בחריף שחותכים עליו.
גם במנחת פתים (להגר"מ אריק סי' צו סע' א) הביא את דברי שו"ת ספר יהושע ומשמע שסבר להקל כמותו.

4. אם נפסוק כדעת אבן העוזר ממילא כמעט שלא תהיה נפקא מינא לדינו של החכמת אדם, שהרי כמעט ואין מציאות שחותכים על משטח בשר או גבינה רותחים, גם אם כן חתכו הרי מדובר בכלי שני וממילא תלויים הדברים האם להחמיר בדבר גוש, לכן כמעט אין דבר כזה משטח בשרי/חלבי.

5. בדעת תורה (למהרש"ם סי' צו סע' א ד"ה ובדין) הביא גם כן את דברי שו"ת ספר יהושע אך נטה להחמיר כדעת החכמת אדם. אמנם הסתפק בזה ולא הכריע לאיסור מחמת שיטת האבן העוזר שהובאה לעיל שאין בכח החריף לאסור כלי אחר, ואם כן יש לומר שהסכין מבליעה בחריף, אך החריף לא יכול ליקח את טעמה ולהבליע בקרש החיתוך.

בס"ד

עיקרי ההלכות.

- א.** סכין שחתכו בה דבר 'חריף' שלפני כן קבל טעם בשר או חלב, לדעת המגן אברהם דינה כדין החר שנחתך. לדעת האבן העוזר החריף לא מבליע טעם בסכין.
- ב.** קרש חיתוך חלבי או בשרי שחתכו עליו דבר חריף בסכין מהמין הנגדי- לדעת החכמת אדם נאסר החריף, אך פוסקים רבים מקלים.

א. בצל חלבי או בשרי שנחתך בסכין פרווה או במעבד מזון.

למדנו שדבר חריף שנחתך בסכין בשרית (או חלבית) נהפך לבשרי (או חלבי).
האם יש בכוחו של אותו מאכל לאסור כלי אחר? לדוגמא: חתכו בצל בסכין חלבית ואחר כך קצצוהו במעבד מזון פרווה, האם מעבד המזון נהיה חלבי ויהיה אסור להכין בו מאכלי פרווה על מנת לאוכלם עם בשר?

בשאלה זו חלוקים המגן אברהם והאבן העוזר.
לדעת המגן אברהם המאכל החריף מבליע את הטעם הבלוע בו בכלי, לכן הכלי נהיה חלבי¹.
לדעת האבן העוזר אין בכח המאכל החריף להבליע טעם משמעותי בכלי, לכן הכלי נשאר פרווה.
למעשה- המשנה ברורה פסק להחמיר כדעת המגן אברהם. אך רוב האחרונים פסקו להקל כדעת האבן העוזר².

ב. האם מותר לחתוך בצל בסכין חלבית על צלחת בשרית או קרש חיתוך בשרי?

כבר למדנו שכשחותכים דבר חריף, הטעם הבלוע בסכין נבלע בדבר החריף.
מה דין המשטח עליו חותכים את הדבר החריף? האם גם הוא מבליע בחריף? האם הוא בולע מהחריף? החכמת אדם פסק שגם המשטח מבליע בחריף, לכן אם חתכו דבר חריף בסכין חלבית על קרש חיתוך בשרי, נאסר אותו מאכל³.
יש להעיר שלפי שיטת האבן העוזר שלמדנו לעיל, כמעט ולא תתכן מציאות של קרש חיתוך בשרי או חלבי⁴. אך אפילו במקרה בו נהיה הקרש בשרי או חלבי, ממילא דין המשטח, אם נאסר או לא, תלוי במחלוקת שראינו לעיל בין המגן אברהם לאבן העוזר. לדעת המגן אברהם לכאורה יש להחמיר שהמשטח נאסר. אך לדעת האבן העוזר המשטח מותר⁵.

